

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՏԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՅ ԽՈՒՐՈՆԵՐՈՅ
(Մեթոդական օգնություն սկսնակ ուսուցիչներին)

Ռ.Զ. Աղաբեկյան

ԼՂՀ կրթության, մշակույթի և սպորտի աշխատողների 1-ին համագումարի կողմից ընդունվեց «ԼՂՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի ծրագրային դրույթների սամբոլոգիայունը (դոկտրինային) նախագիծ», որի մեջ կարևոր տեղ է հատկացված մանկավարժական կադրերի որոշիչ դերը այդ խնդիրների իրականացման գործում, այսինքն՝ դեպի կրթական համակարգ ուղղվող օժտված, որակյալ մասնագետների ունեւթ, որն ի վիճակի կլինի թաքծր մակարդակով կազմակերպելու ուսուցման գործընթացը զբաղվելու գիտահետազոտական աշխատանքներով, յուրացնելու և աշխատանքային գործունեւթյան ընթացքում կիրառելու նոր կրթական և տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, աշխարհի մոտ դաստիարակելու թաքծր քաղաքականություն և առաւ ազգային համամարդկային արժեքներ: Այդ առիթով ուզում ենք մեր նորեկ ուսուցիչների ուշադրաւթյունը հրավիրել նրա կարևոր դրույթների՝ ազգային դպրոցի գաղափարը կենքի կոչելու, ուսուցչի և ծնողների միջև նպաստ վստահարաբնութւթյունների հաստատման մեխանիզմների վրա:

Հանրակրթական դպրոցում ուսուցիչը հանդես է գալիս որպէս ամենավաղորդ մատաղ սերնդի կրթաւթյան, դաստիարակաւթյան, կյանքի ու աշխատանքի նախապատրաստելու թաքծր ու պատվավոր գործում: Վերջինիս թաքծմարվանդակ գործունեւթյունն ամրակալելում է ընտանիքից եկած երեխայի գիտելիքներով ու թաքծրական հասկանալիչներով: Եթե ընդունենք, որ աղաւթի ընկալունակաւթյուն չկա, աշխատանքայնիվ ընտանիքի մթնոլորտը որոշակիորեն դեխորամացում է երեխայի հուզակամային ոլորտը, մարդկային հատկանիշները, վերաբերմունքն դպրոցի և շրջապատի նկատմամբ: Եվ թողորդին պատահական չէ, որ երեխայի վարքագիծը կարտահայտվի նաև ընտանեկան անքանակահոն մթնոլորտն ու հարաբերաւթյունները: Կյանքում քիչ չեն և աշակիսի դեպքերը, երբ նման ընտանիքների երեխաները դպրոցում աշքի են ընկնում ջանասիրաւթյամբ, կարգապահաւթյամբ, գիտելիքներ ձեռք բերելու ցանկաւթյամբ: Հետևաբար ուսուցիչը նախ պետք է խառակի աղաւթի ընտանիքներում դաստիարակված երեխաների նկատմամբ կանխակալ կարծիքներից ու վերաբերմունքից, դպրոցում տեղի ունեւած կարգազանց կամ իրավազանց արարքներն անմիջապէս նման երեխաներին վերագրելու հակամանկակարծական և, զուցե, անմարդկային մտաւթյունից: Վարպետ ուսուցիչն պետք է գիտակցի այն անհրաժեշտաւթյունը, որ նման երեխաները ալելի կարիք ունեն ուշադրաւթյան, ջերմաւթյան, հոգատարաւթյան, մտերիւմ, մարդկային վերաբերմունքի ու օգնաւթյան: Դրանց նկատմամբ կիրառվող շերտավորված ու անհատական մտնեցումներն առաւթին հերթին պետք է հիմնված լինեն մարդասիրական, զբաղիրական սկզբունքների վրա, քանի որ աղաւթի երեխաները նախ և առաւ դրանց կարիքն են գրում: Դրանով իսկ ուսուցիչն կվերականգնի երեխայի անձնային մանկավարժածածկը նմանական խաթարումները, աշակերտներին կտա գիտելիքներ, կազմակերպելով նրանց մտավոր, ֆիզիկական, թաքծրական ու հոգևոր զարգացում, նրանց մեջ դաստիարակելով սոցիալական ու թաքծրական արժեքային կողմնորոշումներ և այլն:

Անկախ ժամանակակից դպրոցի ուսումնադաստիարակչական գործունեւթյան մակարդակից, նրա մտին, որպէս երեխայի ձևավորման կարևորագույն սոցիալական ինստիտուտ, կատարված են թաքծմարիվ ուսումնասիրաւթյուններ: Եթե առաւնդովինք այն սկզբունքով, որ պատմաւթյունը ժողովրդի հավաքական հիշորդաւթյուն է, ապա ուսուցչի հանրօգուտ գործունեւթյունն այն է, որ վերացին մատաղ սերնդի մի մասի անտարբեր վերաբերմունքից ու դիրքորոշումներից, կոնկրետ անբարոյական ու հանցավոր վարքագիցից: Ուստի աղաւ տնաղաշտից ելնելով՝ աղաթախ հայեցի հանրակրթական դպրոցի կրթադաստիարակչական գործընթացը նորովի կազմակերպելու ու օպտիմալացնելու ուղորդաւթյամբ

ամեր է կատարելագործվի և վերագլի դրան խաչընդոտող բազմաթիվ սոցիալ-տնտեսական, լադաքական, բարոյախրամական պրոբլեմներ, այն միևուրով, որպեսզի հանրակրթական դպրոցը դիտվի որպես լիարժեք մանկավարժական համակարգ, այն ազգային դպրոցի տիպարի հասցնելու նպատակով և շոշափվի այն մանկավարժառնողքանական ու սոցիալ-հոգեբանական պրոբլեմները, որոնք ծանրացել են այսօրվա հայեցի դպրոցի առջև: Այդ խնդիրներից ամենաբարդն է անգլայի գործառնությաննրից ժառանգած մի շարք բացառական գործոններ, որոնցից էին կեղծ ինտերնացիոնալիզմի սերմանելը մատող սերնդի մեջ, կամ այսօր երեխան բախվելով իրական կյանքի յազում բացառական երևույթների հետ կերպարանախոխում, առժեքագրկվում ու դատարկում է նրա հոգին և այն լցնում հիպոստատիսանք ամեն ինչի նկատմամբ: Այսպիսի պայմաններում միանգամից բարեփոխել նախնական դպրոցը, նշանակում է նրա համար ստեղծել նոր մանկավարժառնողքանական հիմունքներ: Այսքանից ելնելով՝ այսօր որպես առաջին պլան պետք է մղել ազգային, հայեցի դպրոցի ստեղծման ու դրա կառավարման գործընթացը, այսինքն՝ դրան հասնել երեխաների մեջ ազգային, անծնային որակների յուրօրինակ մտածելակերպի, վարքագծի ու գործելակերպի մեխանիզմների ձևափոխումով: Սակայն ներկա հաստատակարգում ստեղծված շուկայական հարաբերությունները, սեփականաշնորհումն անգամ կրթական համակարգում և ստեղծված բաղոյաքաղաքական մթնոլորտը մեծ ղժվարություններ են ստեղծում ժամանակի ազգային դպրոց ստեղծելու մտայնությունը ու դրա ազգային նկարագրի մասին խոսելը: Չնայած դրան, այսօրվա մտավորականներին, առավել ևս, ուսուցիչներին են ընծանվել ոչ միայն մտածելու, այլև ազգային դպրոցի գաղափարը կյանքի կոչելու թաղ ու կարևոր գործը: Իսկ մեզ հայտնի է, որ ազգային դպրոց, ազգային հոգեբանություն ձևափոխելն այնքան էլ հեշտ գործ չէ, թեմուզ այն պատճառով, որ դեռևս բոլորիս համար պարզ չէ դրանց հասարակայնորեն ընդունելի բովանդակությունը, հայեցի դաստիարակության չափանիշներն ու հեռանկարները, ինչպես նաև հիմնավորված կոնկրետ անելիքները (տե՛ս *գծագիր-սխեմա 1*):

Նշված հանգամանքներից ելնելով՝ նպատակահարմար ենք գտնում առաջին հերթին անձի գիտակցության հասցնել, *թե ի՞նչ է պետք համակալ ազգահոգեբանություն ստեղծել և որոնք են մանկավարժական կոլեկտիվի անելիքները դպրոցն ազգային դարձնելու համար:*

Ելնելով կրթական համակարգի նոր բարեփոխումներից՝ առաջարկում ենք.

- Բարձրացնել սովորողների սոցիալ-հոգեբանական պատրաստվածությունը: Ինչպես օրինակ, հույզեր ու գզգզմունքներ ձևափոխելիս անհրաժեշտ է օգտագործել այնպիսի ազգագրական նյութեր, որոնք կնպաստեն յուրօրինակ ազգանպաստ հույզերի ու գզգզմունքների առաջացմանը, ազգապատկանելության գիտակցման ներքին համոզվածությանը:

- Մտածողություն ձևավորելիս կառաչարկելինք, որպեսզի այն ընդգրկի ազգային մտածողության մեխանիզմներ:

- Կյանքի, ուսման ու աշխատանքի նկատմամբ վերաբերմունք ու դիրքորոշումների ձևավորման գործընթացում կերպափոխելնք հիմնված լինել ժողովրդի պատմական անցյալի ու ներկա նվաճումների վրա:

Այսօրվա դպրոցի մանկավարժական գործընթացն իր մեջ ներառում է նաև հարաբերությունների մի համակարգ, որն օժտված է զգալի դժվարություններով. *դա ուսուցչի և աշակերտների ծնողների միջև եղած բարոյական փոխհարաբերություններն են:*

Խոսքիս հայացքից կարող է թվալ, թե այդ փոխհարաբերությունների յուրաքանչյուր կողմն ունի գործունեության իր ոլորտը՝ ուսուցիչը գործում է դպրոցում, իսկ ծնողները՝ տանը: Ուստի բավարար հինմք չկա նրանց շահերի բախման, առավել ևս բարոյականությունների առաջացման համար: Սակայն դա այդպես չէ: Նրանց գործունեության ոլորտները շատ հաճախ գուցադիպում են: Ուսուցիչն իր կամքից անկախ, հաղթադրված է լինում մտածել իր սաների ծնողների մասին «Ինչպիսի՞ն են նրանք և ի՞նչ ազդեցություն ունեն երեխայի վրա», իսկ ծնողները մտածում են ուսուցչի մասին: Այդ հանգամանքը երկու կողմերին ստիպում է հեռադրթովել միմյանցով, քանի որ դաստիարակելը նրանց համար

ընդհանուր է: Այսինքն՝ այն ինչ երեխային սովորեցնում են ընտանիքում, նա բերում է դպրոց և ընդհակառակը, ինչ սովորեցնում են դպրոցում, երեխան բերում է ընտանիք: Լրացի այս ձևերը իրեն զգացնել են տալիս նաև ուսումնադաստիարակչական գործընթացում: Ուսուցիչը պրակտիկորեն ակամա խառնվում է ընտանիքի գործերին, իսկ ծնողները՝ դպրոցի գործերին, անգամ, եթե կողմնից մեկը իր առջև աղաչյալի նպատակ չի դնում: Դա նշանակում է, որ ուսուցչի և ծնողների միջև փոխհարաբերությունների առաջացումն անխուսափելի է, միայն կարելի է ասել ինչ բնույթ են կրում:

Ինչպես գիտենք, ուսուցիչը և ծնողները փոխադարձ հարաբերությունների մեջ են մտնում միմյանց հետ զանազան ճանապարհներով: Լրացյալների հետևյալ մանկավարժական փոխհարաբերությունների մեջ մտնելու մեխանիզմներից մի քանիսը.

- աշակերտների,
- ուսուցիչների գրառումների,
- անձնակազմ,
- հանդիպումների,
- զրույցների,
- սիմյանց հասցեագրված նամակների,
- ծնողական ժողովների գումարման և այլ միջոցներով:

Այդ բոլոր կապերում պետք է տեսնանք լինի նրանցից յուրաքանչյուրի անձը և նրանց միջև ձևավորված փոխադարձությունների քննարկը: *Դրանցից մենք կարողություն ենք աշակերտների միջոցով փոխադարձությունները:* Ինչպես օրինակ՝ ուսուցչի նկատմամբ ծնողների վերաբերմունքը զգալի ազդեցություն են թողնում այնպիսի փաստեր, ինչպես նրանց երեխաների վերաբերմունքն ուսուցչին, իրենց ուսուցչի և դպրոցի նկատմամբ: Գտնում ենք, որ հենց իրենց՝ երեխաների միջոցով ծնողները տպավորություն են ստանում ուսուցչի վերաբերյալ, նախնական գնահատական են տալիս նրան, որը և որոշում է նրանց վերաբերմունքն ուսուցչի նկատմամբ:

Ուսուցիչը և ծնողները, սովորաբար փորձում են մեծացնել կապերը միմյանց հետ և ուժեղացնել ազդեցությունը մեկը մյուսի վրա և դա կատարում են, ինչպես իրենք են գտնում, ի շահ երեխայի:

Ուսուցչի և աշակերտների ծնողների միջև հարաբերությունները յուրահատուկ են, այսինքն՝ բազմակերպ են, բազմաբնույթ, տարբեր հայացքների, տարբեր փորձի և մակարդակի, տարբեր մանկավարժական կրթության տեղ մարդկանց միջև: Դա այն է, որ ուսուցիչ-ծնող հարաբերությունների յուրահատկությունն նաև այն է, որ նրանք հարկադրված են հաստատել փոխադարձ կապ, անկախ նրանցից, թե ոչ, քանի որ նրանք պարտավոր են հանդես գալ համատեղ, համագործակցել, օգնել մեկմեկու, ուժեղացնել միմյանց՝ հանուն ընդհանուր դաստիարակվողի:

Չսպաս դրան, այդ գործընթացում առաջանում են որոշակի դժվարություններ: *Դրանցից գլխավոր դժվարությունն մեր մտածողացմամբ այն է, որ ուսուցիչը կարող է հանդիսանալ զրպես պաշտոնական հարաբերություններ կողմի, որը հաճախ հանդիպում է որոշակի դժվարությունների, պահանջում է շատ ժամանակ և էներգիա:* Հարկ է նկատել նաև այն հանգամանքը, որ պաշտոնական հարաբերությունները ուսուցչի կողմից, սովորաբար չեն գոհացնում ծնողներին: Չէ՞ որ ծնողի համար երեխայի դաստիարակությունը և նրա խնամքը ոչ թե ծառայություն է, այլ բարոյական պահանջմունք, պատվի և խղճի գործ: Հետևաբար, ուսուցչի և ծնողների միջև անհրաժեշտ են ոչ թե պարզապես պաշտոնական հարաբերություններ, այլ մարդկային հումանիտական հարաբերություններ: Երբեմն առաջանում են հակասություններ ուսուցչի և ծնողների միջև այն պատճառով, որ երեխայի հանդեպ իրենց վերաբերմունքում հանդես են գալիս տարբեր, երբեմն էլ իրարամերձ դիրքերով, իրենց գնահատականներում առաջնորդվում են տարբեր չափանիշներով: Այդ տեսակետից ուսուցչին ներկայացվում է մի շարք պահանջներ այն նպատակով, որպեսզի ծնողների հետ նրա հարաբերությունները լինեն մարդկային: Է՛հա՛ման է, որ այդ փոխադարձություններում շատ բան կախված է ոչ միայն ուսուցից, այլև ծնողներից: Սակայն նշենք, որ այն առաջին հերթին պետք է կարգավորվի ուսուցչի կողմից, որպես ակտիվ կողմի, որպեսզի ստեղծվի յուրաքանչյուր

համապորձակություն: ‘Դրանում է ուսուցչի բարոյական պարտականությունը, որը մենք կանփանկինք արժան:

Այսպիսով՝ ուսուցչին ներկայացվում է առաջին պատասխանատվությունը: Այդ առումով պարտավոր է ճանաչել այն հնարավոր հավատությունները (կոնֆլիկտները), որոնք կարող են առաջանալ ուսուցիչ-ծնողներ հարաբերությունների համակարգում:

Նշենք դրանցից տարածված հավանականություն ունեցող դժվարություններից մի քանիսը.

1. Նորանց միջև եղած խզվածություն է:
2. Անճանաչան կապերի բացակայությունը, այսինքն՝ երկու կողմերն էլ չեն ճանաչում իրար, կամ արդու պատկերացում ունեն միմյանց մասին:
3. Դժգոհություն միմյանցից:
4. Լռելիլ անհավանությունը միմյանց գործերի հանդեպ:
5. Անհավանությունը և դատապարտումը միմյանց կարծիքների նկատմամբ բացահայտ արհամարհանքը, թշնամաբնույթ, նսնամացում, առաջանում է բացահայտ պայքար, որի մեջ է քաշվում աշակերտը:

Նշեցինք հնարավոր հավատություններից մի քանիսը: *Ամենից վտանգավորն այն է, երբ ուսուցիչը այդ անբարյացակամությունը ծնողների նկատմամբ տեղափոխում է սշուկներուն նրա վրա:* Դրանք կարելի է հաղթահարել միայն երկուսի համատեղ ջանքերով: Դրանց պատճառները մեծապես առնչվում են դատարարականության՝ որպես բարդ, դժվարին, հաճախակի գործընթացի հետ: Իսկ դա կարող է ունենալ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բնույթի պատճառներ:

Օբյեկտիվ պատճառներից մենք կնշենք.

- ա) ծնողների անբավարար ազատ ժամանակով,
- բ) մանկավարժական անբավարար գիտելիքներով,
- գ) շատ հայրերի արտազնա աշխատանքի գնալը,
- դ) ամուսիններով բնութագրից բացակայելու ներույթը,
- ե) ուսուցչի ժամանակի պակասը,
- զ) շուկայական հարաբերություններ և սեփականաշնորհումը անգամ կրթական համակարգում,
- է) դժվար դաստիարակվող երեխաները, բարձիքող դեռահասները,
- ը) ծնողների անտեղյակությունն ուսումնական ծրագրերի և պլանների փոփոխման մասին և այլն:

Սուբյեկտիվ պատճառներից մենք կնշենք.

- ա) ծնողների անպատասխանատվությունը իրենց երեխաների դաստիարակության գործի նկատմամբ,
 - բ) նրանց թվում է իրենք արել են ամեն ինչ, ուսուցչի դժգոհությունը համարում են անարդարացի,
 - գ) որոշ ծնողների թվում է, յե՛ն իրեն մեծ պահանջներ են ներկայացնում, դիտվում է այդ պահանջը, ոչ միատեսակ պահանջի,
 - դ) ուսուցիչների նկատմամբ հարգանքի պակասը,
 - ե) ծնողները հաշվի են առնում միայն երեխաների ցանասիրտությունը և աշխատասիրտությունը,
 - զ) ծնողները բավարար տեղեկություններ չունեն այլ երեխաներից, որ համեմատեն իրենցի հետ,
 - է) ուսուցիչների և ծնողների փոխադարձ տեղեկատվության պակաս,
 - ը) չէ՞ որ նա ուսուցիչ է, ուսուի պարտավոր է լինել անթերի, արդեն են մտածում շատ ծնողներ:
- Այսպիսով՝ ազգային դպրոցի գաղափարը կյանքի կոչելու, ուսուցչի և ծնողների միջև նորմալ փոխհարաբերությունների հաստատումը, բաժանանալն իրար, բարդ և դժվար գործ է, որը ուսուցիչներին ներկայացնում է մի շարք մանկավարժաժողովրդական պահանջներ:

Ամփոփում

Գիտամեթոդական հոդվածում նորեկ ուսուցիչների ուշադրությունը հրավիրվում է երկու կարևոր գրությունների՝ ազգային դպրոցի զաղափարը կյանքի կոչելու, ուսուցչի և ծնողների միջև նորմալ փոխհարաբերությունների հաստատման մեխանիզմների վրա:

Ելնելով կրթական համակարգի նոր բարեփոխումների խնդիրներից՝ առաջարկվում է նորեկ ուսուցիչներին իրենց աշխատանքային գործունեության ընթացքում կիրառել նոր կրթական և տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, սաների մոտ դաստիարակել բարձր բարոյականություն և ամուլ ազգային համամարդկային արժեքներ:

Резюме

В данной научно-методической статье начинающие учителя обращаются к двум важным проблемам: к вопросу о необходимости притворения в жизнь национальной идеи посредством школ и механизмам, приводящим к утверждению нормальных взаимоотношений между учителями и родителями.

Исходя из новых задач в свете перемен образовательной системы в целом, начинающим учителям рекомендуется в своей повседневной деятельности практиковать новые образовательные и информационные технологии и воспитывать в учениках высокую нравственность и здоровые национальные общечеловеческие ценности.

Դրականություն

1. Ասիրյանյան Յու., Բարոյացիտական գրություններ, Երևան, 1988:
2. Բալյան Ա., Դաստիարակության հոգեբանական հիմունքներ, Երևան, 1974:
3. Բալյան Ա., Մանկավարժական վարպետության հիմունքներ, Երևան, 1974:
4. Էլներեն Ի. Յու., Ուսուցման գործընթացը և նրա օրինաչափությունները, Երևան, 1982:
5. Լեոնտևա Ա. Ա., Մանկավարժական հաղորդակցում, Երևան, 1982:
6. Կորոտով Վ. Ա., Ուսումնադաստիարակչական գործընթացի մեթոդիկա, Երևան, 1985:
7. Մելքումյան Մ., Մեկրենկոն ընտանեկան դաստիարակության մասին, Երևան, 1985:
8. Սամույլենկով Դ. Ֆ., Ուսուցչի վարպետությունը, մանկավարժական տակտը և հնդիանությունը, Երևան, 1963:
9. Բարսեյան Հ. Գ., Բարոյական դաստիարակության մանկավարժական պայմանները, Երևան, Հայպետուսումնակիրատ, 1958:
10. Հովսեփյան Գ. Տ., Բարեկիրթ վարվեցողության, կուլտուրական և վայելույ ձևերի մասին, Երևան, 1959:
11. Դույումյան Վ. Գ., Պատանիների ազգագիտակցության դրսևորումների հոգեբանական առանձնահատկությունները, Երևան, 2004:

Արմ Հ. մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոն